Stanovisko oponenta k inauguračnému konaniu Petra Kerekesa

Na úvod by som rád uviedol, že sa s Petrom Kerekesom osobne poznám. Stretávam sa s ním na filmových festivaloch a na univerzitnej pôde, poznám väčšinu jeho diel a veľa produkcií. Na základe toho môžem povedať, že materiály predložené na inauguračné konanie primerane reprezentujú jeho vynikajúcu tvorbu, producentskú činnosť, pedagogický prístup a miesto vo filmovom vzdelávaní.
Prvýkrát som sa s ním stretol v roku 1997 na festivale Cinema Du Réel v Paríži. Jeden z jeho filmov bol vybraný do prestížneho súťažného programu. V tom čase študoval na Filmovej a televíznej fakulte Vysokej školy múzických umení v Bratislave, odbor réžia.

O mnoho rokov neskôr som sa dostal k scenáru filmu „66 sezón". Peter Kerekes požiadal vtedy o podporu Maďarskú nadáciu historického filmu, ktorej som bol členom správnej rady, a získal ju. Som hrdý na to, že môj podporný hlas prispel k realizácii jeho filmu. Toto dielo ho vynieslo medzi filmových režisérov európskej úrovne. V jeho dokumente, ktorý subjektívnym spôsobom rozpráva o šesťdesiatich šiestich rokoch košickej plavárne, sa takmer v plnej bohatosti objavujú tvorivé črty, ktoré budú neskôr charakterizovať jeho tvorbu. Narušil tradičné hranice tzv. historických filmov a vytvoril dielo, ktoré hovorí k súčasnosti. V tomto diele i v ďalších svojich filmoch rozvíja úvahu, že poznateľnosť minulosti je obmedzená. Preto sa odkláňa od konzervatívnych foriem rozprávania. Mieša rôzne filmové prístupy a štýly. Svoje postavy umiestňuje do ním vytvorených situácií, v ktorých hrajú samy seba a reagujú na minulé udalosti vlastného života. To všetko je nakrútené vyslovene sebareflexívnym spôsobom. Nepopiera, že točí film, skôr naopak, túto metódu používa vedome. Okrem iného to prináša sviežosť a vytvára nečakané situácie. Použitie improvizačných postupov často vytvára humorné momenty v rekonštruovaných scénach. Ale je dôležité zdôrazniť, že ani v tých najvtipnejších, najkomickejších situáciách nezosmiešňuje svoje postavy.

Na jednom z premietaní filmu „66 sezón" v Budapešti som ho pozval, aby prednášal v mojom ročníku maďarských filmových režisérov na Univerzite divadelného a filmového umenia v Maďarsku. Pozitívne vplyvy jeho interakcie so študentmi sa odzrkadlili v jeho bohatej filmografii. Peter Kerekes poskytol našim bývalým študentom príležitosť ukázať svoj potenciál a natočiť filmy, čím im pomohol budovať ich profesionálnu kariéru.
(Je koproducentom filmov Asie Dér *„Howling Like We Do"* (2022) a Lindy Dombrovszky *„Occupation 1968"* (2018). Katalin Naszódi debutovala ako produkčná manažérka v Kerekesovom štábe filmu *„Ako sa varia dejiny"* (2018)).

V roku 2012 sme v spolupráci s tromi univerzitami: maďarskou Univerzitou divadelného a filmového umenia, portugalskou Universidade Lusófona a belgickou Luca School of Arts, otvorili spoločné magisterské štúdium dokumentárnej réžie Doc Nomads. Program sponzoruje a kontroluje Európska výkonná agentúra pre vzdelávanie a kultúru Európskej komisie.
Na moju žiadosť a na moju radosť sa na tomto programe zúčastňuje aj Peter Kerekes. Dodnes vyučuje v dvojročnom medzinárodnom kurze. Pre prvé skupiny študentov usporiadal niekoľkodňový majstrovský kurz. Hovoril o svojich režisérskych pohľadoch a jedinečnom uvažovaní v súvislosti s dvomi svojimi filmami – „66 sezón" a „Ako sa varia dejiny", ich prípravou, nakrúcaním a postprodukciou.
(Od myšlienky po realizáciu. Náčrt témy filmu v priestore a čase. Bazén ako model sveta a životného cyklu. Výskum. Ako nájsť protagonistov filmu. Ako vytvoriť film na papieri.

Usporiadanie zozbieraného materiálu. Rozdiel medzi dokumentárnym a dokuMENTÁLNYm filmom. Film nie je to, čo sa deje pred kamerou, ale to, čo sa deje v hlave režiséra. Ako natočiť film s obrazmi ako z hraného filmu pri zachovaní autenticity protagonistov. Ľudia sa radi hrajú. Filmovanie ako hra. Pravidlá hry. Morálne a etické hranice dokumentárneho filmu. Znovuzrodenie filmu v strižni).

Ďalšia téma veľmi úspešného kurzu bola Režisér & producent – V koži východoeurópskeho producenta.

(Ako uvariť dobrú polievku z ničoho. Ako opísať film bez toho, aby ste o ňom niečo vedeli. Ako nájsť protagonistov, keď ich nehľadáte v malom provinčnom meste, ale vo svete. Ako si získať dôveru protagonistov. Ako si získať dôveru koproducentov. Ako vyrobiť dokumentárny film s rozpočtom skromného hraného filmu, ak ste neznámy režisér z východnej Európy. Úskalia medzinárodnej koprodukcie. Ako byť režisérom a producentom a nestať sa schizofrenikom. Ako byť producentom a režisérom a nestať sa schizofrenikom. Logo, titulky, plagát – reklama – nie sú to len prostriedky propagácie filmu, ale neoddeliteľná súčasť diela).

V roku 2016 sme ho zapojili do výučby réžie. Odvtedy je kľúčovým vyučujúcim budapeštianskeho semestra. Od roku 2019 je členom akademickej rady.

V priebehu rokov som mal možnosť osobne zažiť, aký vplyv má na mladých filmárov. Na majstrovských kurzoch a prednáškach presvedčivo predstavuje a odovzdáva svoje tvorivé krédo. Jeho otvorenosť novým veciam, citlivosť, nadhľad, odvaha, hravosť, humor a jemná irónia sa objavujú aj v jeho pedagogickom prístupe. Na spoločných konzultáciách pozorne sledujem jeho pedagogickú prácu, keď pozorne počúva filmové plány študentov pochádzajúcich z rôznych krajín a rôznorodého kultúrneho a sociálneho prostredia. Analyzuje ich a stručnými otázkami a nečakanými podnetmi ich vedie k tomu, aby sa rozhodli čo najlepšie. Nikdy študentom nevnucuje svoj názor. Ako učiteľ aj režisér reprezentuje myšlienku „Odvážte sa slobodne premýšľať o svojom filme". Vyučuje na vysokej úrovni. Od mladých účastníkov vzdelávania očakáva významné úspechy.

Jeho film „Cenzorka", predložený na inauguráciu je registrovaný ako hraný film, hoci odzrkadľuje realitu každodenného života v ženskej väznici, život matiek, ich detí a dozorkýň, ktoré v ňom vystupujú. Príbeh pripomína osudové grécke tragédie. Po troch rokoch sú matkám, ktoré porodili vo väzení, deti odobraté. Ak sa vo vonkajšom svete nájde adoptívna rodina, deti idú tam; ak nie, umiestnia ich v sirotinci. Matky, ktoré si odpykávajú trest, navždy strácajú kontakt so svojimi deťmi. Na rozdiel od tragédií nie sú matky odsúdené na fyzický koniec, ale na popravu ide „len" ich duša. Platí to aj pre tieto ženy, z ktorých mnohé sú vrahyne a páchateľky násilných trestných činov. Možno práve pre túto zdanlivo neriešiteľnú situáciu sa tvorcovia rozhodli vytvoriť hraný film. To im umožnilo štruktúrovať dramaturgiu filmu tak, aby sa tento rozpor vyriešil nečakaným zvratom na konci príbehu a zanechal v divákovi lepší pocit pri odchode z kina. Napriek tomu film stále šokuje. V tomto diele sa jasne prejavujú výnimočné filmárske schopnosti Petra Kerekesa. Dáva zo seba to najlepšie. Vo filme vidíme takmer všetky stavebné prvky jeho predchádzajúcich diel, vyjadrené rafinovaným spôsobom charakteristickým pre veľkých tvorcov, s metaforickými obrazmi a plynulými prechodmi medzi žánrami. Napriek všetkým ťažkostiam natáčania vo väzení – vzhľadom na etické, právne a produkčné prekážky – vytvoril precízny film o mikrospoločnosti ľudí žijúcich za múrmi väzenia. Zložité psychologické procesy zobrazuje s prirodzenou jednoduchosťou. Je to svet bez mužov, vo filme vidno len niekoľko chlapcov. Deti žijú oddelene a so svojimi matkami sa stretávajú raz za deň na krátky čas. Nezabudnuteľná je scéna, v ktorej dozorkyňa odoberá po uplynutí

stanoveného času dieťa matke napriek tomu, že za ňou plače. Rovnako sa nám zapíše do pamäti aj scéna, v ktorej sa chlapci, skrývajúci sa jeden pred druhým a pred svojím osudom, hrajú tak, že zaliezajú do skrine vo svojej izbe. A mohol by som pokračovať.
Oscarový režisér István Szabó povedal: „Ak v divákovi zostane aspoň jeden obraz, jeden zvuk, jedna scéna, jedna tvár z filmu, potom sme nepracovali nadarmo." Peter Kerekes to prekonal.

„BATAstories", ďalší dokumentárny film predložený na inauguráciu, rozpráva príbeh zakladateľov obuvníckeho impéria presahujúcom generácie a kontinenty. Spolu so svojím tímom musel vyriešiť zložitú úlohu, ktorá si vyžadovala rozsiahlu prácu a organizáciu. Tento epizodický film štruktúruje v chronologickom poradí. Zároveň, v rámci jednotlivých scén, voľne skáče v priestore a čase. S tvorivou slobodou a hravosťou, ktorá je preňho charakteristická, využíva rôzne dokumentárne formy, ako sú reportážne rozprávanie, performatívne postupy, asociatívne montáže, metafory a rekonštrukcie. Aj tento film je bohatý na pamätné scény. Napríklad to, ako paralelným strihom pripravuje smrť Tomáša Baťu. Príprava na let a strojové testovanie topánok s imitáciou krokov a ohýbaním. Keď dôjde ku katastrofe, pohyb sa spomalí až sa celkom zastaví. Noha už nekráča, topánka zostáva na mieste.
Sekvencia výroby podrážok z pneumatík v Keni je symbolická. Svoju osvedčenú metódu uplatňuje v dnes už opustenej, úplne schátranej továrni. Požiada bývalého robotníka, aby sa postavil na jediný stôl stojaci v kaluži a chodil ako model. Imitácia prechádza do podobnej kompozície na archívnych záberoch. Dobre oblečená modelka ladne kráča v úplne nových topánkach a potom sa vraciame do reality. Úvodné a záverečné zábery bosých detí kráčajúcich po sklenenej podlahe na hudbu, nasnímané zdola, presne uvádzajú a uzatvárajú tému filmu. *„BATAstories"* je dôležité a významné dielo, napriek tomu považujem za ikonickejšie diela jeho tvorby *„66 sezón"*, *„Ako sa varí história"* alebo *„Cenzorka"*.

Na záver chcem povedať, že nepopieram, že som voči Petrovi Kerekesovi zaujatý. Môžem úprimne povedať, že som sa od neho veľa naučil. Jeho filmy výrazne formovali moje uvažovanie o dokumentárnom filme. Jeho odvážna, inovatívna vízia sa neobjavila z ničoho nič. Jeho predchodcu možno nájsť v snahách režisérov budapeštianskej školy, ako bol István Dárday: „Jutalomutazás" (1975), ako aj v dielach Dušana Hanáka a jeho žiakov (Bol aj jeho učiteľom).
Peter Kerekes dokumentárne filmy ďalej rozvíjal, obohacoval a robil ich stráviteľnejšími. Vytvoril si nezameniteľný režisérsky profil. Jeho štýl a metódy používajú a učia sa mnohí. Stal sa kľúčovou postavou strednej generácie európskych filmových režisérov, ocenenou mnohými cenami.

Na základe jeho režijnej, produkčnej a pedagogickej činnosti predloženej na inauguračné konanie odporúčam váženej komisii udeliť mu titul profesor.

Tamás Almási
Professor Emeritus (SZFE)